

SVET PODĽA FILKA

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., 2016

Text © Martin Filko, Andrej Svorenčík, Martin Hanus,
Ľudovít Ódor, Štefan Kišš, Pavol Sibyla, Martin Dubéci,
Filip Obradovič, Ivan Poprocký, Jozef Majchrák,
Konštantín Čikovský, Oľga Filková, Martin Filko st., 2016

Cover Photo © Zuzana a Daniel Laurinc, 2016

Design © Hana Hudák a Vladimír Lefík, 2016

SVET PODĽA FILKA

výber textov

zostavili

Martin Dubéci

Asena Filková

Filip Obradovič

Andrej Svorenčík

slovar

„Nebojte sa, dobre bude.“

Martin Filko

Obsah

Úvodné slovo zostavovateľov	9
Mgr. Ing. Martin Filko, MSc., PhD. (chronológia)	10

EKONÓMIA

Bieda slovenskej ekonómie	17
Nepriзнané pozadie niektorých ekonomických expertov	22
Bude tu raz univerzita aj pre ekonómov?	28
Filko: Treba robiť veci, ktoré ostatní nerobia	35
Dve tváre slovenských ekonómov	37
Slovenských 99 %	40
Zlý príklad pre školstvo	44
Prekliata štatistika	46
Živnostenská mytológia	48
Keby som bol dekan	50
Knihomol' 2015	57

HOSPODÁRSKA POLITIKA

Ako sa najesť z grafov	61
Skutočne veľké problémy	63
Ako zdaňiť paláce	65
Pôjdeme doľava	69
Prečo nie som komunista	71
Dlhodobu sme všetci živí	75
Prognózy v spätnom zrkadle	77
Ako pomôcť rastu	79
Neznesiteľná nezamestnanosť	80
Hovoriť pravdu	83
Ako krotiť výdavky	85
Ako hacknúť konsolidáciu	87
Viac práce	88
Hodnota za peniaze	90
Najviac dobra, ako sa dá	91
Viac dobra aj v trefom sektore	93
Hry gréckeho leta	95
Začiatok vody a koniec chleba	97
Na kom sa vezie Uber	99
Posledná míľa rozpočtovej cesty	101
Kto má väčšie	102
Čo urobíme s rozpočtom	104
Naša verejná nemocnica	106

SPOLOČNOSŤ

Žijeme v tridsiatych rokoch?	111
Falošná európska dilema	115
M. Filko: Budem smutný, ak nevybudujeme krajinu	117
Teplejšie	122
Je to morálne?	123
Máme spravodlivé dane?	125
Maslo, zbrane a dane	128
Neobvyklý biznis	129
Najlepšia krajina na svete	131
Doma dobre	133
Najlepší z možných svetov pre Slovensko	135
Move On	139
Čas upratať štát	146

ZDRAVOTNÍCTVO

Budúce priority nedokončenej reformy	159
K trom argumentom proti transformácii	161
Koľko peňazí je vlastne v zdravotníctve?	163
Regulovaná konkurencia trhu pomôže	168
Choroby zdravotného poistenia	170
Mäta a biznis ako obvykle	172
Skrížil som im cestu	175
Presne stanovené podmienky	184
Nové pravidlá liekovej hry	186
Ak regulátora nezaplatí štát, rada to urobí mafia	189
Málo zdravia za veľa peňazí	193
Málo zdravia za veľa peňazí II	194
Neefektívnosť skracuje dĺžku života	196
Rýchle zdravotnícke riešenia	198
Nepiť šumienku	200
Čo nás naučili lieky	202

DOSLOVY

Bojovník Martin	207
Nedudme leniví, budme ako Filko	209
Doslov rodičov	212
Doplňujúce zdroje informácií	217
Poďakovanie a použité fotografie	221

Úvodné slovo zostavovateľov

Mladí prokurátori čelili na Sicílii v neskoršom povojnovom období minulého storočia veľkej dileme. Vedeli, že úspešnú kariéru na bohatom severe nespravია, pretože im chýbali patričné konexie. Doma na juhu budovanie kariéry znamenalo dovtedy spolčovanie sa s mafiou. A to zasa nechceli. Pozície prokurátorov a sudcov sa dali doma ľahko získať, no na rozdiel od ostatných sa títo ľudia rozhodli, že budú mafiánov riadne vyšetrovať a pokúšať sa silu mafie zmenšovať. Neboli podplateľní a ich mravčia práca nakoniec slávila úspech. Po ťažkých bojoch – často im šlo o život – prišlo na konci osemdesiatych a začiatkom deväťdesiatych rokov k rozbitiu tradičných štruktúr mafie a usvedčeniu stoviek ľudí: mafiánov, ich spolupracovníkov, úradníkov, politikov či dokonca premiérov. Keď zabili jedného z nich, ľudia sa nezľakli. Naopak, obyvatelia Palerma vyšli do ulíc a do služby sa začali hlásiť ďalší, ktorí chceli v boji proti silnej a brutálnej mafii uspieť.

Ak existuje príbeh, ktorým by sa dalo aspoň sčasti ukázať myslenie a rozhodnutie Martina Filka, tak je to práve tento. Martin ho často oduševnene rozprával v kruhu svojich kolegov a priateľov. Bol hrdý Oravčan zo strednej triedy a rád porovnával svoju východiskovú situáciu so sicílskymi prokurátormi. Tých paralel medzi jeho životom a skutočným príbehom zo Sicílie je viac.

Hoci nežil v dobe, aby na úspešnú kariéru v lukratívnom súkromnom sektore v zahraničí alebo doma potreboval konexie, aj tak si vybral ťažšiu cestu. Miloval svoju krajinu a väčšie pohodlie či viac peňazí vymenil za službu verejnému blahu. Nepatril do slovenského politicko-oligarchického establišmentu. Opovrhoval ním, no zároveň vedel, že na to, aby sa pomery v tejto krajine začali meniť k lepšiemu, treba na tom postupne pracovať zvnútra aj z pozície štátneho úradníka. Veril, že pre Slovensko existuje aj iná cesta.

Trápili ho problémy, ktorými trpí slovenská spoločnosť. Klientelizmus, korupcia, oligarchizácia štátu, neefektívna štátna správa, regionálne rozdiely. Nielen zo svojej pozície hlavného ekonóma Ministerstva financií SR a riaditeľa Inštitútu finančnej politiky sa snažil na ne vytrvalo poukazovať. A čo je najpodstatnejšie, ponúkal verejnosti možnosti postavené na faktoch a dátach, ako tieto neduhy riešiť.

Predkladaný výber Martinových textov na najbližších stranách je svedectvom jeho aspirácií a snáh o lepšie Slovensko. Je to súčasť jeho odkazu, o ktorý sa chceme podeliť. Veríme, že bude inšpirovať aj ľudí, ktorí nemali to šťastie poznať ho osobne.

Martin Dubéci, Asena Filková, Filip Obradovič a Andrej Svorenčík
Bratislava august 2016

Mgr. Ing. Martin Filko, MSc., PhD.

1980 - 2016

1980

80

Narodil sa
11. novembra
v Trstenej.

1990

95

Začal študovať
Gymnázium
Martina Hattalu
v Trstenej
(do roku 1999).

99

Vydal
básnické
prvotiny
Antológia
a *Deja vu*.

Začal študovať
psychológiu
na Univerzite
Komenského
v Bratislave
(do roku 2004).

Začal študovať na Obchodnej fakulte, neskôr
Fakulte medzinárodných vzťahov Ekonomickej
univerzity v Bratislave (do roku 2005). Počas štúdia
absolvoval pobyty na Radboud Universiteit
Nijmegen v roku 2003 a Erazmovej univerzite
v Rotterdame v roku 2005.

01

Začal študovať vo Výberovom vzdelávacom spolku (do roku 2004).

03

Bol stážistom na Inštitúte finančnej politiky u Ľudovíta Ódora (do roku 2004).

04

Stal sa konzultantom v Sanigeste (do roku 2007).

05

Začal študovať ekonómiu zdravia na Erazmovej univerzite v Rotterdame (do roku 2007).

07

Založil blog *Radostná veda* s Andrejom Svorenčíkom a Štefanom Kiššom (do roku 2014).

Začal doktorandské štúdium na Erazmovej univerzite v Rotterdame (do roku 2013).

Bol poradcom ministra financií Jána Počiatka so zameraním na problematiku rezortov MPSVR, MŠ SR a MZ SR (do roku 2010).

2010

10

Bol poradcom ministra zdravotníctva Ivana Uhliarika.

Oženil sa s Asenou Benetinovou.

Spoluzaložil Slovenskú ekonomickú spoločnosť a stáva sa jej fellowom.

Do roku 2011 bol poradcom premiérky Ivety Radičovej v oblasti financií.

11

Bol hlavným štátnym radcom ministra školstva Eugena Jurzycu.

Menovali ho riaditeľom pre stratégiu v zdravotnom poistení pre poisťovňu Union (do roku 2012).

12

Bol hlavným ekonómom a šéfom Inštitútu finančnej politiky na MF SR.

15

Stal sa členom vedeckej rady Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave.

16

Zverejnil štúdiu *Najlepší z možných svetov*.

Tragicky zahynul 28. marca vo vlnách Dunaja.

Ekonomía

Bieda slovenskej ekonómie

16. 11. 2006 Trend

Ekonómovia to radi robia s modelkami alebo Prečo Slovensko zaostáva za svetom.

Dianie na Slovensku netrpí nedostatkom pozornosti novinárov a „expertov“. Analytici z médií a think-tankov prezentujú názory ako ekonomic-kú vedu. Nesúhlas s konkrétnymi opatreniami môže byť oprávnený, no erudovanosť kritikov často neznesie denné svetlo. Izolovanosť od svetového vývoja je obrovská. Namiesto ekonómie sa praktizuje kombinácia žurnalistiky, naivnej sociológie a anekdot z ekonomickej histórie.

Verejnej diskusii o hospodárskej politike dominujú think-tanky: od mainstreamového INEKO cez konzervatívco a hayekovcov až po anarchokapitalistické extrémny. Nedávna debata o ekonómii Pod lampou, takmer úplne v réžii ľudí z inštitútov, ilustruje ich mediálnu všadeprítomnosť. Podľa riaditeľa Nadácie F. A. Hayeka Martina Chrena je jeden z dôvodov symbióza inštitútov s médiami. Novinári vyhľadávajú jednoduché a jasné vyjadrenia. Ako protiváha k insitným plánovačom z Nezávislého združenia ekonómov Slovenska (NEZES) zohrali think-tanky pozitívnu úlohu, súčasnej ekonómii však väčšinou nerozumejú. Argumenty často nahrádzajú evanjelizátorským zápalom a ambíciami ovplyvňovať politiku. Obhajujú sa praktizovaním „politckej ekonómie“. Podľa jej rakúskeho variantu – na Slovensku najmä hayekovcov – na analýzu stačí prirodzený jazyk. Metódy tvrdých vied na ľudí neplatia, matematika a empiria sú zbytočné.

Martin Thomay, postgraduálny študent na Newyorskej univerzite a partner finančnej skupiny Across, spresňuje: „Sporadická verejná aktivita ekonómov schopných nedogmatického výskumu spôsobuje, že na získanie označenia ekonóm často postačuje práca na vlastnom PR a populárna diskusia.“ Priestor dostávajú prekonané alebo okrajové názory. Slovenské univerzity sú na tom podobne. Člen bankovej rady Národnej banky Slovenska Ľudovít Ódor najímal mnohých slovenských analytikov: „Úroveň absolventov ekonómie je nízka. V kvalite univerzít sme ďaleko nielen za svetom, ale aj za susedmi.“

Priblížiť prax ekonómie nie je jednoduché. Nobelovskému výskumu nerozumejú niekedy ani absolventi najlepších škôl. Na druhej strane, Journal of Economic Perspectives a Journal of Economic Literature sumarizujú diskusiu v profesii korektné a bez technického balastu. Nemusí ísť o akademickú literatúru. The Economist ukazuje, že aj kva-

litné noviny dokážu zachytiť trendy v ekonómii. Čo vlastne robia ekonómia vo svete?

Robia to s modelkami

Adam Smith a David Ricardo by vlastné dieťa nespoznali. Ponurá veda prešla búrlivým vývojom. Preceňovaný John Maynard Keynes zanechal dedičstvo skôr v politike a tvorbe bonmotov než v prevratnej teórii. Nebyť Johna Hicksa, dodnes nevieme, čo chcel vo *Všeobecnej teórii* povedať. Od štyridsiatych rokov minulého storočia sa mainstreamová teória vďaka revolúcii vedenej Paulom Samuelsonom, Gerardom Debreuom a Kennethom Arrowom praktizuje ako aplikovaná matematika. Empirický výskum je kuriozita, politika prináša moc, burza peniaze, ale rešpektovaní akademici trávajú život dokazovaním teorém.

Model a modelka sa v angličtine nazývajú rovnako. Odtiaľ vtip o ekonómoch, ktorí to robia s modelkami. Bohužiaľ, ekonomické modely majú málokedy atraktívne krivky. Sú to formalizované teórie, symbolmi vyjadrené vzťahy medzi premennými. Vďaka matematickému tréningu je próza ekonómov neobvykle suchá. Ale posadnutosť teórie matematikou je často samoúčelná. Typický je tvrdohlavý odpor vzdať sa obľúbených teórií na základe odporujúcich zistení.

V ideálnom prípade sú matematické modely prvý krok. Samy nemajú cenu. Ich užitočným výstupom sú tvrdenia, ktoré sa dajú overiť pozorovaním sveta. Hoci testovanie nie je jednoduché, z autistickej ulity sa dá vyhrabať. Jeden zo spôsobov je kreatívna ekonometria. S ekonomikou sa totiž ťažko experimentuje, ale dobré dáta a dostupnosť štatistických programov umožňujú mnohé ťažkosti prekonať. Najväčšou zostáva odlíšenie kauzality od korelácie. Inými slovami, bolo skôr vajce alebo sliepka? Pri troche šťastia sa dá nájsť prirodzený experiment – náhodný externý šok, ktorý ovplyvní skúmanú oblasť. Zákaz reklamy na cigarety umožní napríklad preskúmať účinnosť tabakového marketingu. Ak nepomôže náhoda, k slovu sa dostanú ezoterickejšie techniky.

Experimentovanie vo veľkom nie je ľahké, prečo teda nesledovať ľudí v laboratórnych podmienkach? No správanie sa v labáku nemusí zodpovedať rozhodnutiam v supermarkete. Na presvedčenie konzervatívnejších ekonómov preto začali najbohatšie školy s miliónovými terénnymi experimentmi. Ich výsledky sú zatiaľ rozpačité. Podobne ako pokusy neuroekonómov, ktorí využívajú metódy zobrazovania mozgu na nahliadnutie do čiernej skrinky ekonomického rozhodovania.

Ďalší sa učia od psychológov. Tradičný svet economickej teórie je obývaný zvláštnymi tvormi – racionálnymi, sebeckými, s dokonalým se-

baovládanim. Ľudskú nedokonalosť pokladá hlavný prúd za náhodnú a nevýznamnú. Behaviorálni ekonómovia ukazujú, že omyly môžu mať dôležité následky. Ako príklad – hodnota tovaru by mala byť rovnaká bez ohľadu na to, či ho kupujem, alebo predávam. Coaseho teoréma – formalizácia tohto tvrdenia – si vyslúžila Nobelovu cenu. Prekvapivo, Daniel Kahneman, Jack Knetsch a Richard Thaler zistili, že rozdiel medzi kúpnou a predajnou cenu môže byť v experimentálnej situácii trojnásobný. Cieľom behaviorálnej ekonómie je vysvetliť podobné paradoxy. Poľudštuje ekonomického človeka – matematika však zostáva.

Inovácia v tradičnejších oblastiach priniesla počas posledných desaťročí úplne novú makroekonómiu, ktorá málo pripomína predchodkyňu. Pracuje takmer výlučne s pravdepodobnostnými – nie deterministickými – modelmi vychádzajúcimi z mikroekonomických základov. Hoci sa predpoklady o povahe trhov rôznia, keynesovské hľadanie vzťahov medzi „makroekonomickými agregátmi“ je prežitok. Kvantitatívne finančné modelovanie umožnilo zasa vznik biliónového odvetvia derivátov.

Ekonómia ako imperialistická veda často vstupuje na susediace územia. Neopisuje len hospodárske aktivity. Skúma aj rozhodovanie typu ako prežijem večer alebo koľko času strávim v posilňovni. Manželstvo je potom nekooperatívna hra, deti trvácne statky, politika vyjednávania o vzácnych zdrojoch.

Kto chce niečo znamenať, musí publikovať často a v dobrých časopisoch. Články mimo „veľkej pätky“ majú radikálne nižší vplyv a Nobelovu cenu neprinesú. Na komunikáciu slúžia aj konferencie, kde sa akademici snažia rozbiť výskum ostatných a obrániť vlastný. Jadro teórie je obklopené poldtuctom subdisciplín. Bezpochyby najdôležitejšia je ekonometria. Evolučná ekonómia, ekonofyzika či neuroekonómia sú už na pomedzí. Menšinové žánre zahŕňajú post- a neokynesovcov, marxistov, bio- a ekoekonómiu, feministky a, čo ako kacírsky to na Slovensku znie, rakúsku ekonómiu.

Ponuré školstvo

Na Slovensku neexistuje tradícia ekonomického vzdelania a výskumu. Nič nesymbolizuje situáciu lepšie ako Ekonomická univerzita v Bratislave. Kolos na pravej strane Dunaja poskytuje domov takmer 13-tisíc študentom, 655 doktorandom a 625 učiteľom. Napriek tomu dokáže podľa správy ARRA vytvoriť len 0,3 citácie na jednu štúdiu. Inými slovami, len jedna z troch prác stojí kolegom za zmienku. Minulý rok vznikli na škole iba štyri články v zahraničných karentovaných časopisoch.